

ปัญหาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีชั้นสอบสวน¹

กมลทิพย์ บุญมีผล²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีชั้นสอบสวน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมโดยศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลในสังคม การพัฒนาการของการลงโทษศึกษาจากปรัชญาการลงโทษในสมัยโบราณที่ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างรุนแรงซึ่งในปัจจุบันการลงโทษมีมนุษยธรรมมากกว่าสมัยก่อนมากเพราะคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนเป็นหลักและการที่เรามักจะโยนความผิดให้กับผู้อื่นเนื่องมาจากทฤษฎีกลไกการป้องกันตัวเป็นการอธิบายพฤติกรรมการโยนความผิดให้กับผู้บริสุทธิ์จนเกิดกรณีทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยได้ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นสอบสวนแม้จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาลไว้อย่างละเอียดรอบคอบก็อาจจะเกิดเกิดความผิดพลาดหรือความบกพร่องขึ้นจนอาจนำมาซึ่งการจับคนผิดได้เสมอ โดยความผิดพลาดอาจมีที่มาเนื่องจากการรวบรวมพยานหลักฐานกระบวนการนำสืบพยานหลักฐาน หรือการรับฟังพยานหลักฐานเท็จมาใช้ลงโทษจำเลย ซึ่งเป็นกระบวนการต้นสายธารของความยุติธรรมอันส่งผลให้เกิดความผิดพลาดทางกระบวนการยุติธรรมขึ้นจนนำไปสู่การทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาขึ้นโดยเฉพาะกระบวนการต้นสายธารอย่างชั้นสอบสวนที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหานี้ จึงต้องพิจารณาคำตอบจากแนวคิดความยุติธรรมในกระบวนการชั้นสอบสวน

จากการศึกษาทำให้ทราบปัญหาความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นสอบสวนที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ดังนี้

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีชั้นสอบสวน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาณู ศิริยุทธวัฒนา และคณะกรรมการคุมสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรม อินทร์มพรรย์

²นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประเด็นปัญหาเรกระบบงานในชั้นสอบสวนขาดการถ่วงดุลอำนาจกัน การสอบสวนเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด แต่เนื่องจากการสืบสวนจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งความผิด จึงเปิดช่องให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสืบสวน (ส่วนใหญ่เป็นตำรวจชั้นผู้น้อย) ใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ทั้งในทางเป็นคุณและเป็นโทษแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด เพราะปรากฏเสมอว่ามีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสร้างภาระหรือสร้างความเดือดร้อนแก่บุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการทำหน้าที่ด้านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่เป็นเจ้าพนักงานตำรวจมาตลอดโดยในคดีอาญาทั่วไปพนักงานอัยการจะเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่มาตรา 140 ถึงมาตรา 145 จะพบว่าพนักงานอัยการจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมก็ต่อเมื่อสำนวนการสอบสวนผ่านกระบวนการของพนักงานสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว เมื่อมีการส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงจะมีบทบาทเข้ามามีส่วนในกระบวนการหลังจากรับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้วพนักงานอัยการอาจมีการสั่งการสอบสวน สั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง สั่งให้มีการเปรียบเทียบ หรือพนักงานอัยการอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาซักถามด้วยตนเองก่อนสั่ง ก่อนหน้านั้นพนักงานอัยการไม่อาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวนได้ มีเพียงแต่ในคดีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยที่เกิดขึ้นในต่างประเทศเท่านั้นที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ได้บัญญัติให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ นอกจากนั้นหากคดีนั้นเป็นคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 พนักงานอัยการอาจเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ โดยการเข้ามาในคดีในชั้นเริ่มคดีเพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐาน ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 32

แต่ในการเข้ามาของพนักงานอัยการในคดีพิเศษนั้น มิใช่พนักงานอัยการจะเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมในทุกคดีที่เป็นคดีพิเศษ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมในคดีพิเศษได้เป็นไปตามเงื่อนไขว่า หากเป็นคดีพิเศษที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) จึงเห็นได้ว่าการที่พนักงานอัยการจะเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนมีข้อยกเว้นในข้อกฎหมายบางประการทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมได้ในทุกคดีจะเห็นว่าหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้เปิดช่องให้พนักงานอัยการเข้ามาเกี่ยวข้องในการรวบรวมพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นแรกที่คดีความเข้ามาสู่การดำเนินการของพนักงานสอบสวน การสอบสวนคงดำเนินไปภายใต้การควบคุมของพนักงานสอบสวนเท่านั้น ซึ่งหากมีความบกพร่องหรือความผิดพลาดละเลยของพนักงานสอบสวนที่ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ

ประชาชนที่ต้องตกเป็นผู้ต้องหาและต้องถูกดำเนินการตามขั้นตอนของพนักงานสอบสวน ก็จะตกเป็นเหยื่อของการดำเนินการที่บกพร่องนั้น

ประเด็นปัญหาที่สองระยะเวลาในการควบคุมตัวระหว่างการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคหก ที่ให้อำนาจศาลในการสั่งขังผู้ต้องหาได้หลายครั้งติดๆ กันซึ่งมีระยะเวลายาวนาน และเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานกระทำการอันมิชอบต่อผู้ต้องหา โดยการขอลควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือการฝากขัง การถูกควบคุมตัวในระหว่างสอบสวนนั้นทำให้ผู้ต้องหาไม่มีโอกาสที่จะออกมาหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ การที่ผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ถูกฝากขังระหว่างที่เจ้าพนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐานในคดี ก่อนทำการสรุปความเห็นในสำนวนยื่นเรื่องให้พนักงานอัยการ ร่างคำฟ้องให้ศาลพิจารณาต่อไป ทำให้ผู้ต้องสงสัยหมดสิทธิในการต่อสู้หรือพิสูจน์ตนเองในชั้นสอบสวน ทั้งบางคนไม่มีทรัพย์สินเพียงพอในการประกันตัวออกมาเพื่อพิสูจน์ความผิดตนเองลงความยุติธรรมให้เค้าสามารถต่อสู้คดีได้ เรื่องระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือการที่กฎหมายกำหนดให้ระยะเวลาการฝากขังสูงสุดถึง 84 วันอย่างคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือนแต่ไม่ถึง 10 ปี ตามมาตรา 87 วรรคห้าที่ให้อำนาจศาลในการขังได้หลายๆ ครั้งติดกัน ครั้งละไม่เกิน 12 วันและรวมทั้งหมดไม่เกิน 84 วัน นั้นเป็นการที่ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ถูกแจ้งข้อหาที่มีอัตราโทษสูงเกินกว่า 6 เดือนแต่ไม่ถึง 10 ปี จะต้องถูกควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐเพื่อดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นสำหรับเอาผิดผู้ต้องหานั้น เป็นระยะเวลายาวนานเกินไปและส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่บริสุทธิ์

ประเด็นปัญหาที่สามการไม่ให้โอกาสผู้ต้องหาในการร้องขอให้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131/1การให้อำนาจพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถกระทำได้เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหานั้น จากเหตุดังกล่าวนี้พนักงานสอบสวนเพียงลำพังที่จะต้องทำการรวบรวมพยานต่างๆ ในคดี เป็นสิ่งที่ค่อนข้างทำยากและเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาเพราะจะต้องมีวิธีการตรวจพยานในทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการตรวจพิสูจน์ ในขั้นตอนนี้เองตามมาตรา 131/1 ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในการใช้ดุลพินิจทางวิทยาศาสตร์ในชั้นสอบสวนแก่บุคคลใดหรือไม่ก็ได้ และยังไม่ได้อนุญาตให้บุคคลอื่นนอกจากพนักงานสอบสวนร้องขอในการทำการตรวจพิสูจน์ บุคคล วัตถุหรือเอกสารใดๆ โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีและพิสูจน์ว่าตนบริสุทธิ์ในระหว่างการสอบสวน โดยกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ใกล้ชิดพยานหลักฐานในคดีมากที่สุดและเป็นขั้นตอนแรกในการหาตัวผู้กระทำผิดอย่างรวดเร็วและถูกต้องที่สุดเพราะหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้แน่นอนกว่าพยานหลักฐานอื่นๆ หากไม่ดำเนินการอย่าง

รวดเร็วและให้อำนาจพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียวในการร้องขอในการตรวจพยานหลักฐานวิทยาศาสตร์นั้น อาจเกิดความล่าช้าทำให้หลักฐานบางอย่างสูญหาย เสื่อมค่า เสื่อมสภาพไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อการตรวจ พยานหลักฐานได้และทำให้ผู้ต้องหาเสียสิทธิในการหาพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ตนเองในชั้นสอบสวนด้วย ฉะนั้นจึงกระบวนกรยุติธรรมจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะร้องขอให้ตรวจพิสูจน์วิธีการทาง วิทยาศาสตร์ในชั้นสอบสวนเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดในกระบวนการตรวจพิสูจน์นี้และนำมาซึ่งความ ยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ด้วย

จากการศึกษาเกี่ยวกับความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นจำเลยใน คดีอาญานั้นสาเหตุหลักมาจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเอง และจากตัวบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรม ที่ทำให้เกิดความผิดพลาดจนนำมาสู่การจับผู้บริสุทธิ์มาดำเนินคดีซึ่งถือเป็นความผิดพลาดที่กระทบทั้งต่อความ มั่นคง ต่อสังคมเป็นอย่างมาก และจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ต้องถูกควบคุมไว้ในอำนาจของรัฐ เป็นเวลานานทั้งที่ไม่ได้กระทำผิด หรือการที่ไม่มีโอกาสได้พิสูจน์ตัวเองในชั้นสอบสวนโดยกระบวนการ รวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพต่อตัวผู้ต้องสงสัยที่จะพิสูจน์ความผิดความ บริสุทธิ์ของตนเพื่อหลุดจากการควบคุมนั้น โดยผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหากระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนจากการถ่วงดุลอำนาจกัน

ควรสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ โดย การแก้ไขกฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าไปมีบทบาทในการกำกับ การสืบสวนและสอบสวน เพื่อให้ พนักงานอัยการได้มีโอกาสตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้อง ความละเอียดน่าเชื่อถือของสำนวน การสอบสวน

1.1 ควรแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามการสืบสวนในมาตรา 2 (10) จาก “การสืบสวน” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อ รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นมาตรา 2 (10) “การสืบสวน” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและ หลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองรวมถึงพนักงานอัยการหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อ รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด

1.2 ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 121/1 ในการสอบสวนคดีอาญาดังต่อไปนี้ ให้พนักงานอัยการมี อำนาจเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน

- (1) คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป
- (2) คดีอื่นๆ ที่มีความสำคัญหรือความยุ่งยากซับซ้อน

เมื่อได้รับแจ้งตามวรรคหนึ่ง หากพนักงานอัยการเห็นสมควร ให้พนักงานอัยการเข้าร่วมตรวจสอบการสอบสวนตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นของการสอบสวน โดยให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการในคดี

2. ปัญหาระยะเวลาในการควบคุมตัวระหว่างสอบสวน

จากผลการศึกษาระยะเวลาในการควบคุมตัวบุคคลในชั้นสอบสวนซึ่งห้ามมิให้ควบคุมตัวเกินกว่า 48 ชั่วโมงและสามารถนำฝากขังต่อศาลได้อีก 84 วันนั้นซึ่งเมื่อเทียบกับต่างประเทศแล้วประเทศไทยใช้เวลายาวนานในการควบคุมตัวไว้ในชั้นสอบสวน ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนว่ากรณีใดที่ควรควบคุมไว้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างไร หากเป็นกรณีไม่จำเป็นไม่มีหลักฐานเพียงพอ ไม่ใช่ความผิดซึ่งเกิดซึ่งหน้า เป็นกรณีไม่แน่ชัดก็ควรพิจารณาปล่อยตัวซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

โดยแก้ไขเพิ่มเติมข้อความตามมาตรา 87 วรรคห้า ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 87 วรรคห้า “ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปีหรือปรับเกินกว่าห้าร้อยบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ หากคดีนั้นผู้ต้องหาให้การรับสารภาพหรือคดีนั้นไม่ใช่ความผิดซึ่งหน้าที่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริง ให้ควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกินยี่สิบสามวันนับจากวันที่ผู้ต้องหาถูกจับหรือถูกควบคุมตัว”

3. ปัญหาการไม่ให้โอกาสผู้ต้องหาในการร้องขอให้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131/1

การพิสูจน์ตนเองในชั้นสอบสวนโดยการขอตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์กฎหมายควรบัญญัติให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถร้องขอต่อพนักงานสอบสวนให้ทำการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ได้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวนโดยยื่นคำร้องต่อพนักงานสอบสวน

โดยเพิ่มเติมในวรรคสี่ของมาตรา 131/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา “กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาร้องขอให้มีการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ความผิดของตนนั้น ให้พนักงานสอบสวนส่งคำร้องขอนั้นไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องในการตรวจพิสูจน์นั้นต่อไป”

เอกสารอ้างอิง

คมกริช ดิษฐเจริญและจารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์,

แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดีศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดี, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก,วารสารร่วมพฤษภ ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 กันยายน,กรุงเทพฯ.2560.

คณิต ฅ นกร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2555
พงษ์กฤษณ์ มงคลสินธุ์ .ระบบการดำเนินคดีอาญา. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2553.
อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์ .สิทธิมนุษยชน . พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2553.